

BOND GRAPH МОДЕЛЬ ЕЛЕКТРОПРИВОДНОГО ВІДЦЕНТРОВОГО НАСОСНОГО АГРЕГАТУ ІЗ УТОЧНЕНИМ ВРАХУВАННЯМ МЕХАНІЧНИХ ВТРАТ

В. С. Костишин, П. О. Курляк

*Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
76019, Івано-Франківськ, вул. Карпатська 15, тел. 0342-727172, e-mail : pkurlyak@gmail.com*

Метою роботи є уточнення Bond Graph моделі електроприводного відцентрового насосного агрегату (ЕВНА) магістральних нафтопроводів, для розрахунку його робочих характеристик за каталоговими даними залежно від зміни витратного навантаження Q_D та частоти обертання робочого колеса насоса з урахуванням фізичних властивостей рідини.

Очевидно, що незворотні механічні втрати зумовлені ефектом тертя і повинні виділятися у вигляді тепла на активному опорі r_{mex} . Тому однозначно реактивна складова опору $x_{mex} = 0$. Крім того, проведені дослідження показали, що механічні втрати залежать від витрати Q_D і мають мінімальне значення $N_{mex}^{ном}$ у номінальному режимі роботи агрегату. На основі комплексної заступної схеми відцентрового насоса [1] баланс потужностей у насосі можна представити у вигляді

$$N_C = N_K + \Delta N_H + \Delta N_Q + \Delta N_{mex}, \quad (1)$$

де N_C - споживана з валу приводного двигуна потужність ЕВНА; N_K - корисна гідравлічна потужність на виході насоса [1], яка передається з робочою рідиною у напірний трубопровід; $\Delta N_H, \Delta N_Q, \Delta N_{mex}$ - відповідно потужності гідравлічних, об'ємних та механічних втрат у ЕВНА.

Запишемо вираз для внутрішньої потужності N_T' у вигляді

$$N_T' = N_K + \Delta N_H + \Delta N_Q. \quad (2)$$

З другого боку, згідно заступної схеми насоса [1] ця потужність визначається добутком

$$N_T' = \rho g H_T' Q_T'. \quad (3)$$

Крім того, на основі спільного розгляду (1) та (2) отримаємо вираз споживаної потужності у вигляді суми внутрішньої потужності та механічних втрат, що ілюструє еквівалентна заступна схема насоса [1]

$$N_C = N_T' + \Delta N_{mex}. \quad (4)$$

Проведені дослідження дали змогу представити модель механічних втрат у насосі наступними залежностями

$$\Delta N_{mex} = \Delta N_{mex}^{const} + \Delta N_{mex}^{var}. \quad (5)$$

Постійна (при незмінній швидкості обертання робочого колеса) складова цих втрат ΔN_{mex}^{const} показує потужність незалежних від витратного режиму незворотних дисипативних втрат дискового тертя, тертя в підшипниках і тертя ущільнення валу. Вона рівна значенню потужності механічних втрат у номінальному режимі роботи насоса $N_{mex}^{ном}$, яке зазвичай не перевищує 5-7% від усієї споживаної потужності відцентрового насоса (ВН) і з врахуванням законів подібності [2] визначається у системі відносних одиниць як

$$\Delta N_{mex}^{const} = \Delta N_{mex}^{ном} = \frac{k_n^3 (1 - \eta_{mex}^{ном})}{\eta_{\Sigma}^{ном}}. \quad (6)$$

де $\eta_{\Sigma}^{НОМ}$ та $\eta_{мех}^{НОМ}$ - відповідно значення повного та механічного ККД насосу у номінальному режимі роботи.

Крім цього у відцентровому насосі є змінні втрати $\Delta N_{мех}^{var}$, зумовлені відхиленням робочого режиму від номінального, що супроводжується ударним зіткненням рідини з робочою поверхнею лопаті. Їх теж можна умовно віднести до механічних втрат тому, що вони ілюструють дисипативні теплові процеси у ВН. Ці втрати $N_{мех}^{var}$ представимо у вигляді квадратичної функції

$$\Delta N_{мех}^{var*} = \left(\Delta N_{мех}^{нх*} - \Delta N_{мех}^{НОМ*} \left(\frac{Q_{Д*}}{k_n} - 1 \right)^2 \right) \quad (7)$$

де $\Delta N_{мех}^{нх*}$ - відносне значення механічних втрат в режимі неробочого ходу [3].

Очевидно, що безударний вхід рідини у робоче колесо ВН $N_{мех}^{var} = 0$ має місце лише у номінальному режимі роботи. Це зумовлено тим, що зміна втрат напору ВН на удар при відхиленні від безударного режиму зростає майже лінійно [3], що визначає відповідну зміну втрат потужності за параболічним законом.

Запропонована модель ВН легко адаптується до сучасних комп'ютерно-орієнтованих інтерактивних інструментів (20-sim, тощо), призначених для моделювання динамічних режимів роботи мехатронних технічних систем, якими безперечно є насосні станції магістральних нафтопроводів. Тому розроблену графо-енергетичну Bond Graph модель ЕВНА [4], яка складається з асинхронного двигуна з короткозамкненим ротором, відцентрового насосу та запірної арматури, доповнено віткою механічних втрат у ВН (рис.1). Дана вітка в моделі відображена у вигляді нелінійного активного опору $R_{мех}$, величина якого є квадратичною функцією витратного навантаження ВН (підмодель Q_2). Модель ЕВНА представляє собою позначений і напрямлений граф (рис.1), потоки енергії між елементами якого позначені стрілами. Такі зв'язки представлені двостороннім потоком енергетично-спряжених змінних зусилля $e(t)$ і потоку $f(t)$. Енергетичні змінні $e(t)$ і $f(t)$ знаходять відповідність у кожній із трьох фізичних підсистемах ЕВНА, а саме: в електричній підсистемі змінною зусилля є напруга $u(t)$, а змінною потоку – струм $i(t)$, відповідно в механічній - крутний момент $\tau(t)$ і кутова швидкість $\omega(t)$ ротора машини, а в гідравлічній – тиск $p(t)$ та об'ємний розхід рідини $Q(t)$. Добуток цих змінних рівний миттєвій потужності $P(t)$ у визначений момент часу t , а величина енергії $E(t)$, яка передається через порт елемента, визначена як інтеграл по часу від потужності $P(t)$.

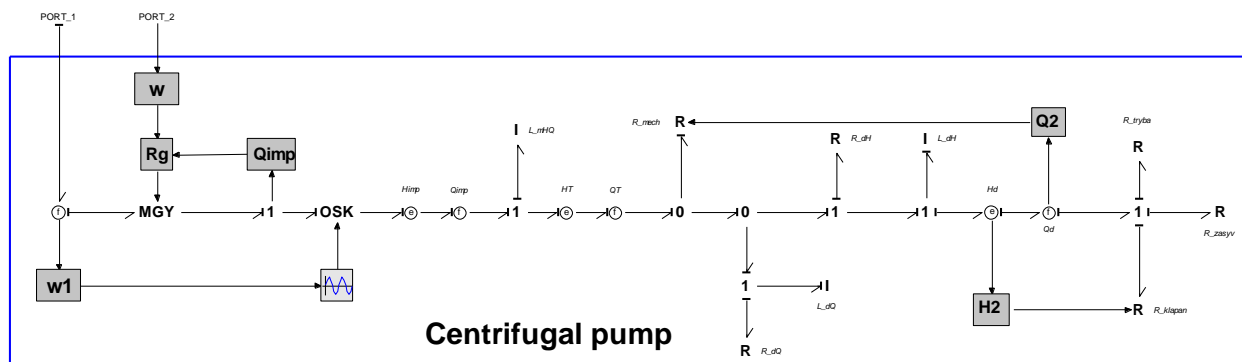

Рисунок 1 – Фрагмент Bond Graph моделі ЕВНА, із врахуванням вітки механічних втрат

Такий підхід дав змогу отримати залежності потужності N_C та ККД η ЕВНА від витрати Q_D за його каталоговими даними із врахуванням властивостей робочої рідини (густини ρ та кінематичної в'язкості ν), що відкриває шлях до підвищення ефективності його роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Костишин В.С. Моделювання режимів роботи відцентрових насосів на основі електрогидравлічної аналогії / В.С. Костишин. – Івано-Франківськ: Факел, 2000. – 163 с.
2. Streeter V. Handbook of Fluid Dynamics / V. Streeter. – New York: McGraw-Hill, 1961.
3. Kostyshyn, V.S. and Kurlyak, P.O. (2015). “Simulation of performance characteristics of centrifugal pumps by the electro-hydrodynamic analogy method”, *Journal of Hydrocarbon Power Engineering*. Vol. 2, Issue1, p. 24-31
4. Курляк П.О. Моделювання динамічних режимів роботи електроприводних відцентрових насосних агрегатів магістральних нафтопроводів на основі методу Bond Graph: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. техн. наук: спец. 05.09.03 “Електротехнічні комплекси та системи” / П.О. Курляк. – Вінниця, 2012. — 22 с.

УДК 620.92

АНАЛІЗ ВПРОВАДЖЕННЯ ВІДНОВЛЮВАНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ В УКРАЇНІ

Михайлів М. І.¹ Головка В. В.² Михайлів І. М.³ Жукевич О. В.⁴

¹ІФНТУНГ, кафедра ЕП та ЕО, 76019, м. Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15, тел. +380505531399; e-mail: mikhailivm@ukr.net

²ІФНТУНГ, 76019, м. Івано-Франківськ вул. Північний Бульвар, 7, тел. +380939542876, e-mail: holovkov@ukr.net

³ІФНТУНГ, 76019, м. Івано-Франківськ, вул. Північний Бульвар, 7, тел. +380630742824, e-mail: sadejku.sdgradfh@yandex.ua

Внаслідок аналізу споживання електроенергії було визначено, що сумарна кількість електроенергії, яка була вироблена ВДЕ за 2014 рік становить 2007,6 млн кВт·год, з них:

- вітроенергетика – 1171,5 млн кВт·год (58,35 %);
- сонячна енергетика – 485,2 млн кВт·год (24,16 %);
- мала гідроенергетика – 250,7 млн кВт·год (12,49 %);
- біомаса/біогаз – 39,3 млн кВт·год (5 %).

Відповідно до встановлених потужностей електростанцій, які працюють на ВДЕ:

- вітроенергетика – 513,9 МВт;
- сонячна енергетика – 818,9 МВт;
- мала гідроенергетика – 80,3 МВт;
- біомаса/біогаз – 49,1 МВт;
- всього – 1462,2 МВт.

Серед встановлених потужностей електростанцій, які працюють на ВДЕ можна виділити такі області:

- сонячна енергетика: Одеська область – 257 МВт (31,38 %); Херсонська область – 347 МВт (42,37 %);
- вітроенергетика: Запорізька область – 200 МВт (38,91 %);
- мала гідроенергетика: Вінницька область – 19,5 МВт (24,28 %);
- біомаса /біогаз: Кіровоградська область – 26,7 МВт (54,37 %).

After power consumption analysis, it was determined that the total amount of electricity that was produced by renewables in 2014 is 2007.6 million kWh, including:

- wind energy – 1171.5 million kWh (58.35 %);
- solar energy – 485.2 million kWh (24.16 %);
- small hydro – 250.7 million kWh (12.49 %);